เวสสุวรรณมหาเทพผู้มั่งคั่งผู้พิทักษ์พุทธศาสนา

WESSUWAN THE GOD WHO IS WEALTHY AND PROTECTS BUDDHISM

พระครูใบฎีกาวิชาญ วิสุทฺโธ[1], พระอธิการวิชาญ อาทโร (มวลทอง)[2],
พระสุเทิด ทีปงฺกโร (งามประจบ)[3], พระครูศรีปรีชากร[4], ธีรทิพย์ พวงจันทร์[5]
PhrakhrubaidikaWichan Wisuttho[1], Phra AthikanWichan Artharo(Muanthong)[2],
Phra Suthoed Teepangkaro(ngamprachob)[3], Phrakrusreepreechakorn[4], Theerathip Phuangjantra[5]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์[1-5]
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus[1-5]
E-mail: Wichansongrasri@gmll.com

ได้รับบทความ: 30 พฤศจิกายน 2565; **แก้ไขบทความ**: 22 ธันวาคม 2565; **ตอบรับตีพิมพ์**: 22 ธันวาคม 2565;

RETRACTED

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาของท้าวเวสสุวรรณ บทบาทหน้าที่ของท้าวเวสสุวรรณที่มีในพระพุทธศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับท้าวเสสุวรรณในสังคมไทย และอิทธิพลของท้าวเวสสุวรรณที่มีในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า ท้าวเวสสุวรรณจัดเป็นมหาเทพที่มีเรื่องราวปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถาเป็นจำนวนมาก บทบาทหน้าที่และความสำคัญของท้าวเวสสุวรรณในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาพบว่า ท้าวเวสสุวรรณคือองค์เดียวกับท้าวกุเวรและท้าวไพรศรพณ์ มีบทบาทหน้าที่และความสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ (1) บทบาทในการเป็นผู้คุ้มครองดูแลศาสนา (2) บทบาทในการเป็นจตุโลกบาล และ (3) บทบาทในการเป็นผู้สั่งสอนและช่วยเหลือคนทำความดี ซึ่งทั้งสามบทบาทของท้าวเวสสุวรรณมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พุทธศาสนามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คติการนับถือท้าวเวสสุวรรณมีปรากฏในสังคมและวัฒนธรรมไทยมาตั้งแต่สมัยก่อนราชอาณาจักรไทยจนถึงปัจจุบัน โดยพบหลักฐานที่มีสัญลักษณ์เป็นรูปท้าวเวสสุวรรณทำด้วยดินเผาหรือหินสลักในดินแดนวัฒนธรรมทวารวดีทั้งในภาคกลาง และภาคอีสานและบริเวณวัฒนธรรมศรีวิชัยในภาคใต้ รูปแบบของท้าวเวสสุวรรณที่พบนี้เป็นแบบท่านั่ง โดยในภาคอีสานแสดงถึงบทบาทของท้าวเวสสุวรรณในฐานะเทพผู้รักษาทิศ ส่วนในภาคกลางและภาคใต้แสดงถึงบทบาทของท้าวเวสสุวรรณในฐานะเทพแห่งความมั่งคั่ง รูปแบบของรูปเคารพและการปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกิดจากคติการนับถือท้าวเวสสุวรรณ สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของท้าวเวสสุวรรณที่มีต่อวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมและวัฒนธรรมไทยในช่วงเวลานั้นๆ

คำสำคัญ: ท้าวเวสสุวรรณ,ท้าวกุเวร,ยักษ์

Abstract

This article aims to study the history of Thao Wessuwan. The roles and duties of Thao Wessuwan in Buddhism Beliefs about Thao Sesuwan in Thai society and the influence of Thao Wessuwan in Thai society The study found that Thao Vessuwan is regarded as a great deity whose stories appear in many scriptures and commentaries. Roles, duties and importance of Thao Vessuwan in Buddhist scriptures found that Thao Wessuwan is the same body as Thao Kuvere and Thao Praisop. There are 3 roles and important roles, namely (1) the role of a religious protector, (2) the role of a Chatulokbal, and (3) the role of teaching and helping people to do good deeds. All three roles of Thao Wessuwan have appeared in Buddhist scriptures from the past to the present. The concept of respecting Thao Wessuwan has appeared in Thai society and culture since the time before the Kingdom of Thailand to the present. The evidence was found with a symbol of Thao Wessuwan made of terracotta or carved stone in the Dvaravati cultural lands both in the central region. and the Northeast and the Srivijaya cultural area in the South The form of Thao Wessuwan found is in a sitting position. In the northeastern region, it represents the role of Thao Wessuwan as the deity who guards the direction. The parts in the central and southern regions represent Thao Wessuwan's role as the god of wealth. Forms of idols and practices arising from the motto of worshiping Thao Vessuwan It reflects the role of Thao Wessuwan in the way of life of people in Thai society and culture at that time.

Keyword: Wessuwan, Kuwen, Yak

RETRACTED

บทนำ

ในพระพุทธศาสนาท้าวเวสสุวรรณเป็นมหาเทพผู้มีบทบาทโดดเด่นในด้านการเป็นพ่อค้าผู้มั่งคั่งด้วยทรัพย์สินเงินทองและเป็นมหาเทพผู้คอยพิทักษ์พระพุทธศาสนาโดยเฉพาะพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ในศาสนาพราหมณ์- ฮินดู ท้าวเวสสุวรรณถูกเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า "ท้าวกุเวร" เป็นอธิบดีแห่งอสูร หรือเจ้าแห่งภูตผีปีศาจทั้งหลาย เป็นหนึ่งในท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่ เป็นหัวหน้ายักษ์ทั้งหลาย เป็นเจ้าแห่งทรัพย์ มีหน้าที่ดูแลให้ความคุ้มครองเทพทั้งหลาย นอกจากนี้ท้าวเวสสุวัณยังเป็นผู้มีบทบาทในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาด้วยการให้ความคุ้มครองพระภิกษุสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ในประวัติพระพุทธศาสนาจะเห็นได้ว่าท้าวเวสสุวรรณมีส่วนในการกราบทูลพระพุทธเจ้าให้พระสงฆ์ผู้ออกปฏิบัติธรรมตามป่าเขาลำเนาไพรเจริญพุทธมนต์เพื่อเป็นเกราะป้องกันอันตรายต่างๆ อันอาจเกิดขึ้นจากเทพที่เป็นมิจฉาทิฏฐิไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา ในพุทธศาสนาท้าวเวสสุวรรณเป็นท้าวมหาราชดูแลด้านทิศเหนือ และเป็นประธานของท้าวมหาราชทั้ง 4 บนสวรรค์ชั้นจาตุมหาราช ในเมืองมนุษย์มักจะทำสัญลักษณ์เป็นรูปยักษ์ จะเห็นได้ตามวัด ตามถ้ำจะมีรูปปั้นยักษ์อยู่ทาง

ด้านหน้าทางเข้า ส่วนใหญ่แล้วเรามักเห็นภาพ ท้าวเวสสุวัณ ในรูปลักษณ์ของยักษ์ ยืนถือกระบองยาว หรือไม้เท้าขนาดใหญ่อยู่ระหว่างขา เหมือนมีขาสามขา เนื่องจากท้าวกุเวรมีรูปร่างพิการ จึงเป็นเหตุให้พระพรหมตั้งชื่อให้ว่า "ท้าวกุเวร" แต่ในวรรณคดีหลายฉบับ รวมทั้งตำราโบราณ ได้กล่าวตรงกันว่า อันที่จริงแล้ว ท้าวเวสสุวัณ เป็นยักษ์ที่มีผิวกายและพัสตราภรณ์สีเหลืองทอง จิตใจดีงาม และอุทิศตนถวายพิทักษ์รักษาพุทธสถาน และพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

คนไทยนับถือท้าวเวสสุวรรณผ่านการรับอารยธรรมจากอินเดีย โดยพ่อค้าจากอินเดียนำรูปเคารพท้าวเวสสุวัณติดตัวมา ด้วยมีความเชื่อว่าเป็นเครื่องรางที่นำมาซึ่งความมั่งคั่งและความเจริญรุ่งเรืองทางการค้า คติการนับถือท้าวเวสสุวรรณในฐานะเทพแห่งความมั่งคั่งร่ำรวยได้แพร่หลายไปในสังคมวัฒนธรรมทวารวดีและสังคมในวัฒนธรรมศรีวิชัยดังพบหลักฐานรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณตามแหล่งชุมชนที่เคยเป็นเมืองท่าติดต่อค้าขายกบัต่างประเทศมาก่อนในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 11-16 (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2525: 37)

การศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับท้าวเวสสุวรรณในพุทธศาสนาเถรวาท จะทำให้มีความเข้าใจเรื่องท้าวเวสสุวรรณมากขึ้น และมีประโยชน์ต่อพุทธศาสนิกชนในการบูชาหรือเคารพนับถือท้าวเวสสุวรรณ ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะศึกษาบทบาทของท้าวเวสสุวรรณในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ และอิทธิพลความเชื่อเกี่ยวกับท้าวเวสสุวรรณที่มีต่อสังคมไทย ซึ่งคนไทยมีความเชื่อว่าท้าวเวสสุวรรณเป็นเจ้าแห่งทรัพย์เป็นเทพที่คอยพิทักษ์รักษาพระพุทธศาสนาและสนับสนุนส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนทำความดี

ความเป็นมาของท้าวเวสสุวรรณ

ท้าวเวสสุวรรณเป็นมหาเทพปผู้ปกครองยักษ์ ซึ่งยักษ์นั้นจัดเป็นอมนุษย์จำพวกหนึ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2530: 664) ในชาดกพระพุทธเจ้าตรัสเรื่องราวยักษ์ไว้โดยประการต่างๆ ตรัสถึงยักษ์ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้ากับพุทธบริษัท ทั้งแง่ดีและร้าย ในพระไตรปิฎกได้จัดเรื่องราวของยักษ์ไว้เป็นหมวดชื่อว่า ยักขสังยุตต์ (สำ.ส.15/225/337) ยักษ์จัดเป็นอมนุษย์จำพวกหนึ่งที่มีเรื่องราวปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถา มีทั้งยักษ์ดี ยักษ์ร้าย เพราะยักษ์มีหลายประเภท เช่นยักษ์เสนาบดี ยักษ์บริวารรับใช้ ท้าวเวสสุวัณเป็นต้น ยักษ์เหล่านี้ได้ทำกุศลกรรมและอกุศลกรรม เป็นเหตุให้เกิดมาเป็นยักษ์แตกต่างกัน ตามปกติแล้วยักษ์เป็นพวกที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ความสามารถเกินกว่ามนุษย์ธรรมดา ยักษ์มีลักษณะกึ่งเทวดาหรือจัดอยู่ในจำพวกเทวดา ยักษ์จัดอยู่ในประเภทโอปปาติกโยนิ คือ พวกที่เกิดมาแล้วมีร่างกายเติบโตทันที ในตอนเกิดไม่ต้องอาศัยอะไรทั้งหมด อาศัยแต่เพียงกรรมเก่าอย่างเดียว ถ้าหากได้ทำกรรมดีมาก่อนก็จะเกิดในกำเนิดของยักษ์ที่เป็นเทวดา ในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ถ้าหากทำกรรมชั่วจะเกิดในกำเนิดของยักษ์ดิรัจฉาน ยักษ์มิได้อยู่ตนเดียวเสมอ มีการรวมกลุ่มกัน หรือจัดแบ่งเป็นพวกตามลักษณะทางสังคมของยักษ์ ลำดับชั้นตามฐานะหน้าที่ และมีการประชุม เป็นต้น อันแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของยักษ์ที่มีต่อกัน ยักษ์ทุกตนมีหน้าที่เป็นบริวารของท้าวเวสสุวัณ ซึ่งเป็นหนึ่งในจตุโลกบาลผู้รับผิดชอบดูแลทุกข์สุขของมนุษย์และเทวดาในทิศเหนือ

ในศาสนาพุทธกล่าวถึงความเป็นมาของท้าวเวสสุวรรณ ในอดีตชาติเกิดเป็นพราหมณ์ชื่อกุเวร เป็นเจ้าของโรงหีบอ้อยทำ น้ำตาลถึง 7 โรง ได้ยกผลประโยชน์จากการทำ น้ำตาล 1 โรง ไว้ให้ทานแก่คนยากจนทั้งหลาย ต่อมากิจการดีมากจึงยกผลประโยชน์ทั้งหมดอีก 6 โรง สร้างสาธารณสถาน รักษาศีล ให้ทานและสร้าง

RETRACTED

บุญกุศลทั่วไปจนตลอดชีวิต ด้วยผลแห่งบุญกุศลที่ทำไว้ได้ไปอุบัติเป็นเทพบุตรบนสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา นามกุเวรเทพบุตร

หน้าที่และความสำคัญของท้าวเวสสุวรรณ

หน้าที่ของท้าวเวสสุวรรณในทางพุทธศาสนานั้นในฐานะที่เป็นโลกบาล ท้าวเวสสุวรรณมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโลกมนุษย์และสวรรค์ไปพร้อม ๆ กันโดยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสวรรค์ท้าวเวสสุ วรรณ และจตุโลกบาลองค์อื่น ๆ จะทำหน้าที่คอยปกป้องสวรรค์จากการรุกรานของศตัรูโดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกอสูรโดยท้าวเวสสุวัณทำหน้าที่อารักขาทางด้านทิศเหนือ นอกจากนี้ท้าวเวสสุวรรณ และโลกบาลองค์อื่น ๆ ยังมีหน้าที่เข้าร่วมประชุมในเทวสภาของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์พร้อมทั้งอารักขา พระอินทร์ด้วยบทบาทสำคัญของท้าวเวสสุวรรณที่เกี่ยวข้องกับโลกมนุษย์คือการตรวจตรา ความเป็นไปในโลกมนุษย์พร้อมทั้งบันทึกกรรมดีกรรมชั่วของมนุษย์ที่ทำไว้เพื่อนำไปรายงานต่อที่ประชุมของเทวสภาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์โดยท้าวเวสสุวรรณ จะออกตรวจตราในวันพระขึ้น-แรม 15 ค่ำสืบเนื่องจากคติเกี่ยวกับจตุโลกบาลนี้ศาสนาพุทธได้นำจตุโลกบาลมาทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์รักษาพระพุทธศาสนา หรือธรรมบาลด้วยในพุทธศาสนาเถรวาทปรากฏท้าวจตุโลกบาลอยู่ในพุทธประวัติหลายตอนในฐานะผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนา และเป็นผู้คอยช่วยเหลือพระพุทธเจ้า ตลอดจนถึงพุทธบริษัทตั้งแต่ประสูติจนถึงปรินิพพาน โดยมักจะกล่าวถึงนามของท้าวเวสสุวรรณและมีเรื่องราวเกี่ยวกับท้าวเวสสุวรรณมากว่าจตุโลกบาลองค์อื่น ในพุทธศาสนามหายาน ท้าวเวสสุวรรณผู้เป็นเทพแห่งความมั่งคั่งนอกจากมีหน้าที่เป็นโลกบาลผู้ปกป้องรักษาโลกในทิศเหนือแล้ว ยังมีหน้าที่เป็นธรรมบาลและยิดัมอีกด้วย ธรรมบาลเป็นตำแหน่งเทียบเท่าพระโพธิสัตว์มีหน้าที่ป้องกันพระพุทธศาสนาและปราบปรามปีศาจยักษ์มารต่าง ๆ ที่เป็นศตัรูต่อพระพุทธศาสนา ส่วนยิดัมเป็นเทพผู้พิทักษ์พุทธศาสนา มีอำนาจปราบภูต ผีร้ายต่าง ๆ ไม่ให้ทำอนตรายมนุษย์ โดยเมื่อทำหน้าที่โลกบาลและธรรมบาลจะมีนามว่า กุเวร เวสสุวรรณหรือไวศรวัณ เมื่อทำหน้าที่ยิดัมจะมีนามว่า ชัมภล (ผาสุก อินทราวุธ, 2543: 89,92)

จากการศึกษาพบว่าบทบาทหน้าที่ และความสำคัญจากการศึกษาเอกสารคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเช่นพระไตรปิฎกเป็นต้น ผู้เขียนได้พบว่าในพระนามของท้าวเวสสุวัณ ท้าวกุเวร และท้าวไพศรพณ์ มีบทบาทหน้าที่และความสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ 1) บทบาทในการเป็นผู้คุ้มครองดูแลศาสนา 2) บทบาทในการเป็นจตุโลกบาล และ 3) บทบาทในการเป็นผู้สั่งสอนและช่วยเหลือ โดยผู้วิจัยขอนำเสนอผลการศึกษาในประเด็นบทบาทหน้าที่และความสำคัญตามชื่อที่ปรากฏในคัมภีร์ทางศาสนา ดังนี้

1) ท้าวเวสสุวรรณ

ในพระไตรปิฎกได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่และความสำคัญของท้าวเวสสุวรรณในการเป็นหัวหน้าจตุโลกบาล และการเป็นผู้คุ้มครองดูแลศาสนาดังปรากฏในอาฏานาฏิยสูตร พระสุตตันตปิฎกทีฆนิกายปาฏิกวรรคว่า คืนหนึ่งขณะที่พระพุทธเข้าประทับณ เขาคิชฌกูฏ ใกล้กรุงราชคฤห์ ท้าวมหาราชทั้งสี่(จตุมหาราช)5 พร้อมด้วยเสนารักษ์คนธรรพ์ (รุกขเทวดา)กุมภัณฑ์และนาค เมื่อท้าวมหาราชทั้งสี่ถวายบังคมแล้ว ท้าวเวสสุวรรณ (มีนามอย่างหนึ่งว่าท้าวกุเวร) กราบทูลว่ามียักษ์ชั้นผู้ใหญ่ชั้นกลางชั้นต่ำที่เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคก็มี ไม่เลื่อมใสก็มี แต่ที่ไม่เลื่อมใสมีมาก เพราะพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม เพื่อเว้นจากฆ่าสัตว์ ลัก

RETRACTED

ทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดปดดื่มสุราเมรัย พวกยักษ์เหล่านั้นไม่เว้นจากสิ่งเหล่านี้ โดยมากจึงไม่ชอบ มีสาวกของพระผู้มีพระภาคเสพเสนาสนะอันสงัดในป่า ซึ่งพวกยักษ์ชั้นผู้ใหญ่ที่ไม่เลื่อมใสในพระธรรมวินัยของพระองค์อาศัยอยู่เพื่อคุ้มครองรักษาเพื่อไม่ให้เบียดเบียน เพื่ออยู่เป็นสุขแห่งภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ขอพระผู้มีพระภาคทรงเรียนการรักษาชื่ออาฏานาฏิยา เพื่อทำยักษ์เหล่านั้นให้เลื่อมใส พระผู้มีพระภาคทรงรับโดยดุษณีภาพ... การเป็นจตุโลกบาล และการช่วยเหลือพระพุทธเจ้าเพื่อบำเพ็ญเพียรสู่การหลุดพ้นครั้งสมัยพุทธกาลว่า ท้าวเวสสุวรรณได้ร่วมกับท้าวจตุโลกบาลนำบาตรศิลามรกตมาทั้ง 4 ทิศ แล้วเข้ากราบทูลถวายให้ทรงรับซึ่งข้าวสัตตุด้วยบาตรทิพย์ทั้ง 4 จากนั้นพระพุทธองค์ทรงอธิษฐานผสานบาตรทั้ง 4 เข้าเป็นบาตรเดียวกันแล้วทรงรับข้าวสัตตุด้วยบาตรนั้น ดังความว่า“พาณิชสองพี่น้องนามตปุสสะ และภัลลิกะนำข้าวสัตตุก้อนสัตตุผงถวายบิณฑบาตแก่พระพุทธองค์ แลขณะนั้นพระพุทธองค์ทรงปริวิตกว่าบาตรของตถาคตก็มิได้มี ณ กาลนั้นท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 ทราบในพุทธอัธยาศัยก็นำเอาบาตรศิลาทั้ง 4 บาตร มาทั้ง 4 ทิศทิศละองค์ น้อมเข้ากราบทูลถวายให้ทรงรับซึ่งข้าวสัตตุด้วยบาตรทิพย์ทั้ง 4 พระพุทธองค์ทรงรับทั้ง 4 บาตร เพื่อจะรักษาปสาทศรัทธาแห่งท้าวจตุมหาราช ใช่จะทรงรับด้วยมหิจฉภาพเจตนา [ความมักมาก] จึงทรงอธิษฐานผสานบาตรทั้ง 4 เข้าเป็นบาตรเดียวแล้วทรงรับข้าสัตตุด้วยบาตรนั้น”(ปรมานุชิตชิโนรส, กรมพระ, 2552: 175-176)

2) ท้าวกุเวร

พระไตรปิฎกฉบับมหามกุฏฯ กล่าวถึงพระนามท้าวกุเวรปรากฏในอาฏานาฏิยสูตร พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรคโดยบรรยายกำเนิดของท้าวกุเวรว่าเมื่อพระพุทธเจ้ายังไม่อุบัติมีพราหมณ์คนหนึ่งชื่อกุเวรพราหมณ์ทำไร่หีบอ้อยขาย ได้สร้างโรงหีบอ้อยประกอบเครื่องยนต์ 7 เครื่อง กุเวรพราหมณ์ได้ให้ผลกำไรซึ่งเกิดขึ้นที่โรงเครื่องยนต์แห่งหนึ่งแก่มหาชนที่มาแล้วได้กระทำบุญผลกำไร...ผลกำไรที่มากกว่าได้ตั้งขึ้นในที่นั้นจากโรงที่เหลือ กุเวรพราหมณ์เลื่อมใสด้วยบุญนั้นจึงถือเอาผลกำไรที่เกิดขึ้นแม้ในโรงที่เหลือให้ทานตลอดสองหมื่นปี เขาได้ถึงแก่กรรมไปเกิดเป็นเทพบุตรชื่อกุเวรในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2552: 135) รามายณะฉบับ ราเมศ เมนอน กล่าวถึงพระนามท้าวกุเวร ปรากฏในอุตรกัณฑ์ ว่าเป็นตำแหน่งของเทพผู้เป็นหนึ่งในสี่ของจตุโลกบาล ในรามายณะ บรรยายว่า ครั้งเป็นมนุษย์ท้าวกุเวรองค์นี้ คือ เวศรวัณ ผู้ซึ่งได้รับพรจากพระพรหมให้เป็นโลกบาล (ราเมศ เมนอน, 2551: 664) ตามการวิเคราะห์ความเชื่อในตำนานเกี่ยวกับโลกบาลในยุคมหากาพย์ โดย ณัชพล ศิริสวัสดิ์ (2555: 104-105) กล่าวว่ามีบทบาทเป็นโลกบาลรักษาประจำทิศเหนือ เป็นเทพแห่งทรัพย์สินอันมีศักดิ์เท่าเทียมองค์อินทร์วรุณเทพ และยมเทพ ซึ่งมีความสอดคล้องกับเทวนิยายของ สมบัติ พลายน้อย (2555: 211) ที่ออกเสียงพระนามของท้าวกุเวรองค์นี้ครั้งเป็นมนุษย์ว่า ไวศรวัณ คือ นอกจากปุลัสตย์ผู้เป็นปู่จะให้ชื่อว่า ไวศรวัณ แล้วก็ยังมีชื่อว่า กุเวร อีกด้วย และต่อมาจึงได้รับพรจากพระพรหมให้เลื่อนขึ้นเป็นท้าวกุเวรดูแลโลกบาลทิศเหนือ ดังนี้ “วิศรพเป็นนามบิดา จึ่งออกนามา ว่าไวศรวัณสรรพ์ดี อีกตงปรากฏนามมี ทั่วทั้งแดนตรีชื่อว่ากุเวรเจนธรรม”(สมบัติ พลายน้อย, 2555: 211) มหาภารตะ ฉบับกรุณา กุศลาสยั และ เรืองอุไร กุศลาสยั (2555: 108) ปรากฏพระนามท้าวกุเวรในวนบรรพ โดยบรรยายถึงดินแดนของท้าวกุเวรว่า ดินแดนของท้าวกุเวรผู้เป็นเทพเจ้าแห่ง ทรัพย์สินเงินทองอยู่บนภูเขาไกลาส มีสระโบกขรณี มีบัวอันหอมประหลาด มีบริวารได้แก่ เหล่ายักษ์และรากษสดูแลรักษาอย่างเข้มแข็งอีกทั้งยังปรากฏพระนามท้าวกุเวรว่าเป็นท้าวจตุโลกบาล ในตำนานทางฮินดูบรรยายว่าท้าวกุเวรเคย

RETRACTED

เป็นขโมยมาก่อน คือมีเรื่องเล่าว่าตอนที่เป็นมนุษย์นั้น คืนหนึ่งได้เข้าไปขโมยของในวิหารพระศิวะไส้ตะเกียงภายในวิหารได้หมดลง ต้องจุดใหม่ถึงสิบครั้ง ด้วยการจุดไฟนี้ถือว่าเป็นความดี (เหมือนจุดบูชาพระศิวะ) เลยได้ไปเกิดเป็นท้าวกุเวร

ท้าวกุเวรนี้ชาวบ้านเรียกกันว่า เวสสุวรรณ คนแต่ก่อนมักแขวนรูปเขียนเป็นพระยายักษ์ ซึ่งก็คือท้าวกุเวรหรือเวสสุวัณนั่นเอง ทั้งนี้เพื่อป้องกันอันตรายจากผีหรือยักษ์ เพราะเวสสุวัณเป็นใหญ่ในหมู่ยักษ์ รากษส และผี เพื่อป้องกันดูแลเด็ก และท้าวกุเวรหรือท้าวเวสสุวัณมีคนเป็นพาหะ คนจึงเป็นบริวารของท้าวกุเวรด้วย (ประจักษ์ ประภาพิทยากร, 2529: 12)

3)ท้าวไพศรพณ์

ในหนังสือไตรภูมิกถาฉบับ กรมศิลปากร ปรากฏพระนามท้าวไพศรพณ์ เทพผู้ทำหน้าที่เป็นท้าวจตุโลกบาลประจำทิศเหนือ ซึ่งสอดคล้องกับ สมบัติ พลายน้อย (2555: 211) กล่าวว่า ในหนังสือไตรภูมิเรียกท้าวกุเวรว่า “ท้าวไพศรพณ์มหาราช” และได้พรรณนาถึงการแต่งองค์ที่แสดงว่าท้าวไพศรพณ์ร่ำรวยมากมีทองมากมายไม่รู้กว่ากี่ร้อยล้าน ซึ่งไตรภูมิกถาฉบับ กรมศิลปากร บรรยายรูปลักษณ์ของท้าวไพศรพณ์มหาราช ดังนี้ “ท้าวไพศรพณ์มหาราช ผู้เป็นใหญ่ปกครองหมู่ยักษ์และเทวดาทั้งหลายทางทิศเหนือของกำแพงจักรวาล ทางทิศเหนือของเขาพระสุเมรุ เครื่องประดับกายของท้าวไพศรพณ์และบริวารเป็นทองเนื้อสุกงาม หมู่ยักษ์ทั้งหลายบ้างก็ถือค้อนถือสากและจามรีล้วนเป็นทองคำทั้งสิ้นไม่รู้ว่ากี่ร้อยล้าน หมู่ยักษ์เหล่านี้มีหน้าตาน่ากลัว ท้าวไพศรพณ์มหาราชทรงม้าสีเหลืองดังทอง ขับพลนำไปถึงกำแพงจักรวาลด้านทิศเหนือของเขาพระสุเมรุ เดินทางไปทางอากาศจนถึงเขายุคันธรด้านทิศเหนือ”(กรมศิลปากร, 2555: 184)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าเรื่องราวของท้าวเวสสุวรรณนั้นมีปรากฏอยู่ทั้งในพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ฮินดูมีชื่อเรียกทั้ง เวสสุวรรณ,กุเวรและไพศรพณ์ แม้จะมีชื่อเรียกแตกต่างกันแต่ก็มีส่วนที่เหมือนกันคือเป็นเทพที่มีความมั่งคั่ง ร่ำรวย เป็นหนึ่งในจตุโลกบาลมีหน้าที่ดูแลทิศเหนือ ในศาสนาพุทธท้าวเวสสุวัณมีบทบาทหน้าที่ในฐานะโลกบาลและเทพแห่งความมั่งคั่งเช่นเดียวกับศาสนาพราหมณ์ ฮินดู และยังมีบทบาทในฐานะเทพผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนาและพุทธสถานอีกด้วย บทบาทของท้าวเวสสุวรรณในฐานะโลกบาลนั้นแบ่งได้เป็นสองส่วนคือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับสวรรค์และส่วนที่เกี่ยวข้องกับโลกมนุษย์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสวรรค์นั้นท้าวเวสสุวัณมีหน้าที่ร่วมกับจตุโลกบาลองค์อื่น ๆ คอยปกป้องการรุกรานของศัตรูโดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกอสูร โดยท้าวเวสสุวัณทาหน้าที่อารักขาด้านทิศเหนือ นอกจากนี้ท้าวเวสสุวัณยังมีหน้าที่เข้าร่วมประชุมในเทวสภาของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พร้อมทั้งอารักขาพระอินทร์ด้วย (สุมังคลวิลาสินี), 2543: 152) บทบาทของท้าวเวสสุวัณที่เกี่ยวกับมนุษย์คือการตรวจตราความเป็นไปในโลกมนุษย์ พร้อมทั้งบันทึกกรรมดีกรรมชั่วของมนุษย์ที่ทาไว้ เพื่อนาไปรายงานต่อที่ประชุมเทวสภาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ โดยท้าวเวสสุวัณจะออกตรวจตราเองในวันพระขึ้นหรือแรม 15 ค่ำ ส่วนในวันอื่น ๆ ทรงมอบหมายให้โอรสและเสนาบดีเป็นผู้ช่วยตรวจตรา (พระสูตรและอรรถกถาแปล, 2544: 162)

RETRACTED

คติความเชื่อท้าวเวสสุวรรณในสังคมไทย

ประเทศไทยตั้งแต่อดีตรับศาสนาพุทธมาจากอินเดียประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ของประชาชนในประเทศไทยส่วนมากรับจากประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อจากอินเดียเช่นคติความเชื่อเกี่ยวกับท้าวเวสสุวรรณ ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม กล่าวว่า “คติการนับถือท้าวเวสสุวรรณ ที่แพร่เข้าสู่สังคมไทยพร้อมกับการรับเอาประเพณีวัฒนธรรมจากอินเดีย โดยพ่อค้าจากอินเดียนำรูปเคารพ ท้าวเวสสุวรรณติดตัวมา ด้วยมีความเชื่อว่า เป็นเครื่องรางที่นำมาซึ่งความมั่งคั่งและ ความเจริญรุ่งเรืองทางการค้า คติการนับถือท้าวเวสสุวรรณ ในฐานะเทพแห่งความมั่งคั่งร่ำรวยได้แพร่หลายไปในสังคมวัฒนธรรมไทยตั้งแต่ยุคทวารวดี และสังคมในวัฒนธรรมศรีวิชัย ดังพบหลักฐานรูปเคารพท้าวเวสสุวัณตามแหล่งชุมชนที่เคยเป็นเมืองท่าติดต่อค้าขายกับต่างประเทศมาก่อนในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 11-16 ทั้งในภาคกลางเช่น นครปฐม สุพรรณบุรีลพบุรีและในภาคใต้เช่น สงขลา นครศรีธรรมราช ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบหลักฐานการนับถือท้าวเวสสุวัณในฐานะโลกบาลและผู้พิทักษ์รักษาพุทธศาสนาร่วมกับโลกบาลองค์อื่น ๆ ที่เรียก จตุโลกบาล ตามลัทธิพุทธมหายานและพราหมณ์-ฮินดูที่รุ่งเรืองในแถบเอเชียอาคเนย์” (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2525: 37) เอกสุดา สิงห์ลำพอง ได้กล่าวไว้เช่นเดียวกันว่า “ในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 เช่น รูปท้าวเวสสุวรรณสลักอยู่บนกลีบขนุนของปรางค์ที่ปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ และที่ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา” (เอกสุดา สิงห์ลำพอง, 2553: 88-89) หลังจากนั้นคติการนับถือท้าวเวสสุวรรณในฐานะโลกบาลผู้ดูแลรักษาโลกประจำทิศเหนือและผู้พิทักษ์พุทธศาสนา เป็นที่นิยมแพร่หลายพร้อมกับการรับพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากลังกา ดังมีเรื่องราวมากมายเกี่ยวกับท้าวเวสสุวรรณในพุทธประวัติปรากฏในหลักฐานต่าง ๆ นับแต่สมัยสุโขทัยลงมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์เช่นศิลาจารึก (กรมศิลปากร, 2527: 124-125, 209) พระไตรปิฎก และวรรณกรรมทางพุทธศาสนา ในพระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2539: 363-364) ได้อธิบายความในพระสุตตันปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค ซึ่งกล่าวถึงท้าวเวสสุวัณได้ถวายมนต์อาฏานาฏิยปริตรแก่พระพุทธเจ้าเมื่อครั้งประทับอยู่ที่เขาคิชฌกูฏ ใกล้กรุงราชคฤห์ สำหรับให้พุทธสาวกสวดป้องกันอันตรายจากยักษ์หรืออมนุษย์เบียดเบียน ใจความแห่งคำสวดเป็นคำนมัสการพระพุทธเจ้าเจ็ดพระองค์ มีพระโคดมพุทธเจ้าเป็นองค์สุดท้าย พร้อมทั้งพรรณนาคุณลักษณะของพระพุทธเจ้า และกล่าวถึงท้าวจาตุมหาราชทั้ง 4 เคารพและนมัสการพระพุทธเจ้า บทสวดนี้ได้นำมาใช้ในพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินทร์และพระราชพิธีอาพาธพินาศ ในปัจจุบันนำมาสวดในพิธีที่เรียกว่าสวดภาณยักษ์

อิทธิพลท้าวเวสสุวรรณในสังคมไทย

อิทธิพลท้าวเวสสุวรรณในสังคมและวัฒนธรรมไทยผู้เขียนวิเคราะห์จากหลักฐานด้านวรรณกรรมและศิลปกรรมที่ปรากฏในอดีตทั้งในช่วงเวลาก่อนสมัยราชอาณาจักรไทย สมัยก่อนรัตนโกสินทร์ และสมัยรัตนโกสินทร์ พบว่าคติการนับถือท้าวเวสสุวัณกล่าวโดยรวมมี 3 รูปแบบคือ ในฐานะโลกบาล ในฐานะเทพแห่งความมั่งคั่งและในฐานะเทพผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนา โดยในแต่ละช่วงระยะเวลาปรากฏหลักฐานที่สืบเนื่องมาจากคติการนับถือท้าวเวสสุวัณดังนี้

RETRACTED

ในช่วงก่อนสมัยราชอาณาจักรไทย อารยธรรมอินเดียแพร่เข้าสู่ประเทศไทยพร้อมกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพระพุทธศาสนา คติการนับถือท้าวเวสสุวรรณเป็นไปในลักษณะความเชื่อว่าจะอำนวยความสมบูรณ์มั่งคั่งในทรัพย์สมบัติและโชคลาภ ตลอดจนความเจริญรุ่งเรืองในการค้าขาย สิ่งที่ปรากฏเป็นรูปธรรมอันสืบเนื่องมาจากความเชื่อนี้ คือการสร้างรูปเคารพด้วยดินเผาเป็นรูปท้าวกุเวรในท่านั่ง หรือรูปท้าวกุเวรในท่านั่งคู่กับคชลักษมีเทพีแห่งความสมบูรณ์และโชคลาภ ที่ปรากฏในภาคกลางสมัยทวารวดี และการพบรูปเคารพท้าวเวสสุวัณที่มีรูปลักษณ์แสดงถึงฐานะเทพแห่งความมั่งคั่งในนามเทพชัมภล ซึ่งมีทั้งที่สร้างจากสำริด และดินดิบ ในพื้นที่อันเป็นอาณาจักรศรีวิชัยอารยธรรมอินเดียที่ส่งผ่านเข้ามาทางอาณาจักรเขมรโบราณ ทำให้พบคติการนับถือท้าวเวสสุววรรณในรูปแบบของการนำท้าวเวสสุวรรณและจตุโลกบาลมาเป็นเทพผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนาและพุทธสถาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ดังปรากฏรูปท้าวเวสสุวรรณที่กลีบขนุนเหนือปรางค์ประธานของปราสาทต่าง ๆ และปรากฏรูปสลักท้าวเวสสุวรรณในท่านั่งบนหลังสิงห์บนแท่งศิลาสี่เหลี่ยมภายในปราสาทสระกำแพงใหญ่จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งหลักฐานที่ปรากฏนี้ แสดงถึงคติการนับถือท้าวเวสสุวรรณในฐานะโลกบาลประจำทิศเหนือ และเทพผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนาและพุทธสถาน

ในช่วงเวลาก่อนกรุงรัตนโกสินทร์ คติการนับถือท้าวเวสสุวรรณปรากฏให้เห็นจากบทบาทของท้าวเวสสุวรรณในฐานะมหาราชแห่งสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ทำหน้าที่จตุโลกบาลคุ้มครองดูแลป้องกันสวรรค์โลก และมนุษย์ ซึ่งปรากฏคำบรรยายอยู่ในไตรภูมิกถาที่เป็นพระราชนิพนธ์ของพญาลิไทพระมหากษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัย และพบรูปหล่อลอยองค์ท้าวเวสสุวัณที่ฐานชุมเรือนแก้วของพระพุทธชินราช วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยพญาลิไทนอกจากนี้ยังปรากฏนามของท้าวสสุวรรณอยู่ในศิลาจารึกปู่ขุนจิต ขุนจอด ตลอดจนพิธีกรรมหลายอย่างที่แสดงถึงคติการนับถือท้าวเวสสุวรรณสอดแทรกอยู่ด้วย ในสมัยอยุธยา แม้ว่าผู้คนจะนับถือศาสนาพุทธ แต่ร่องรอยของศาสนาฮินดูและความเชื่อเดิมในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผีสาง เทวดา ยังคงปรากฏอยู่ทั่วไป ธรรมเนียมประเพณีหลายอย่างของอาณาจักรสุโขทัยรวมถึงคติความเชื่อและการนับถือท้าวเวสสุวัณ สืบทอดต่อมาในอาณาจักรอยุธยาแต่เนื่องจากสงครามครั้งเสียกรุงศรีอยุธยา ทำให้หลักฐานต่าง ๆ ชำรุด สูญหาย กระจัดกระจายมีเหลืออยู่ให้ศึกษาไม่มากนัก แต่ร่องรอยของคติการนับถือท้าวเวสสุวรรณที่ปรากฏอยู่ในประเพณีและพิธีกรรมหลายอย่างที่สืบทอดมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เช่น การสวดบทอาฏานาฏิยปริตรในพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ และการสวดบทภาณยักษ์ซึ่งวัดต่าง ๆ นิยมจัดขึ้นสำหรับชาวบ้าน ทำให้สันนิษฐานได้ว่า คติการนับถือท้าวเวสสุวัณคงมีปรากฏแพร่หลายในอาณาจักรอยุธยาเช่นเดียวกับสุโขทัย ตัวอย่างหลักฐานที่แสดงถึงคติการนับถือท้าวเวสสุวรรณในสมัยอยุธยา ได้แก่ จารึกพลับพลาจตุรมุข เก็บรักษาอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติวังจันทรเกษมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีข้อความกล่าวถึง ท้าวเวสสุวัณและบริวารยักษ์ ขอให้ลงโทษเอาชีวิตผู้ทำกรรมชั่ว แสดงให้เห็นว่าคนในสมัยอยุธยารู้จักท้าวเวสสุวัณเป็นอย่างดี และเชื่อว่าท่านสามารถให้คุณและลงโทษผู้ทำกรรมชั่วได้

ในสมัยกรุงธนบุรีเป็นช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดที่ยืนยันถึงคติการนับถือท้าวเวสสุวัณ มีแต่สมุดภาพไตรภูมิ ซึ่งสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้โปรดให้จัดทำโดยมีพระราชประสงค์ให้ประชาชนทั้งหลายมีความเข้าใจเรื่องนรกสวรรค์ได้ถูกต้อง จะได้ประกอบแต่กรรมดีละเว้นกรรมชั่ว ตามหลักคำสอนใน

RETRACTED

พุทธศาสนา สมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงธนบุรีจึงเป็นงานจิตรกรรมในพุทธศาสนาที่ปรากฏท้าวเวสสุว รรณในฐานะจตุโลกบาล

คติการนับถือท้าวเวสสุวรรณในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังคงสืบเนื่องมาจากสมัยอยุธยากล่าวคือ การเคารพนับถือท้าวเวสสุวัณในฐานะโลกบาลผู้มีอำนาจเหนือภูติ ผี ปีศาจและอมนุษย์สามารถขจัดสิ่งชั่วร้ายและให้ความคุ้มครองป้องกันให้พ้นจากภยันตรายทั้งปวง คติความเชื่อนี้แพร่หลายทั้งในหมู่ประชาชนและราชสำนัก ซึ่งเห็นได้จากการที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำนามของท้าวเวสสุวัณและนามของจตุโลกบาลตั้งเป็นชื่อป้อมล้อมพระราชวังที่ประทับที่พระนครคีรี และการนำนามของจตุโลกบาลมาตั้งชื่อประตูรอบพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน การนำบทสวดอาฏานาฏิยสูตรที่ท้าวเวสสุวัณทูลถวายพระพุทธเจ้า มาเป็นส่วนสำคัญในพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ และพระราชพิธีโสกันต์

อิทธิพลบทบาทและรูปแบบของท้าวเวสสุวัณในสมัยรัตนโกสินทร์มีทั้งในฐานะโลกบาลหรือเทพรักษาทิศ ในฐานะเทพผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนาและพุทธสถาน และในฐานะเทพแห่งความมั่งคั่ง ดังปรากฏหลักฐานต่าง ๆ มากมาย ทั้งรูปเคารพขนาดใหญ่และรูปเคารพขนาดเล็กแบบพระพิมพ์ตลอดจนเครื่องรางของขลังที่สร้างตามคติความเชื่อเกี่ยวกับท้าวเวสสุวัณ รวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ที่นำคติความเชื่อเกี่ยวกับท้าวเวสสุวัณเข้ามาเป็นองค์ประกอบ ดังตัวอย่างหลักฐานที่ปรากฏดังนี้ **1)การนำบทสวดอาฏานาฏิยสูตร** ที่ท้าวเวสสุวัณทูลถวายพระพุทธเจ้า มาเป็นส่วนสำคัญในพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ พระราชพิธีโสกันต์ แสดงถึงบทบาทของท้าวเวสสุวรรณในฐานะโลกบาลผู้คุ้มครองรักษาโลกและมนุษย์ **2) ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดการตาย** มีการปฏิบัติที่มีคติความเชื่อเกี่ยวกับท้าวเวสสุวรรณเกี่ยวข้องเช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด มีการทำยันต์ท้าวเวสสุวรรณและแม่ซื้อแขวนไว้ที่เปลเด็กแสดงถึงบทบาทในการคุ้มครอง ดูแลรักษามนุษย์ การจัดทำพระเมรุมาศสำหรับประกอบถวายพระเพลิงพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูง ใช้รูปปั้นท้าวเวสสุวรรณพร้อมด้วยจตุโลกบาลองค์อื่น แสดงถึงตำแหน่งแรกของสวรรค์และการอารักขาประจำตำแหน่ง 4 ทิศ **3) งานจิตรกรรมฝาผนัง**ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้เขียนไว้ที่พระอุโบสถวัดชุมพลนิกายาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพุทธประวัติตอนท้าวเวสสุวรรณและจตุโลกบาลถวายบทสวดอาฏานาฏิยสูตร แสดงให้เห็นถึงบทบาทในการเป็นผู้พิทักษ์พุทธศาสนา และงานจิตรกรรมภายในศาลหลักเมืองกรุงเทพฯ ที่เขียนภาพจตุโลกบาลไว้เหนือขอบประตูเข้าศาลหลักเมือง โดยภาพท้าวเวสสุวัณอยู่เหนือขอบประตูด้านทิศเหนือ การนำท้าวเวสสุวรรณและจตุโลกบาลองค์อื่น ๆ มาอยู่ในตำแหน่งคุ้มกันอารักขาแก่สัญลักษณ์ความมั่นคงของบ้านเมืองคือเสาหลักเมืองนั้น นับว่าเป็นการปรับเปลี่ยนคติการนับถือจตุโลกบาลในฐานะผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนาและพุทธสถาน โดยการเพิ่มบทบาทผู้คุ้มครองหลักเมือง เพื่อขวัญและกำลังใจของประชาชนในยุคเริ่มพัฒนาบ้านเมือง สะท้อนให้เห็นบทบาทและความสำคัญของจตุโลกบาลที่มีอยู่ในช่วงเวลาดังกล่าวของสมัยรัตนโกสินทร์ **4) มีการจัดของบวงสรวงสังเวยบูชาและกล่าวอัญเชิญท้าวเวสสุวรรณ** และจตุโลกบาลในพิธีกรรม และกิจกรรมอันเป็นวิถีชีวิตของคนในสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นขั้นตอนแรกแล้วจึงทำพิธีในขั้นตอนต่อไป โดยมีความเชื่อว่าท่านเป็นผู้ที่ช่วยขจัดสิ่งไม่ดีและภยันตรายทั้งปวงมิให้เกิดขึ้นและเป็นมงคลแก่พิธี นอกจากนี้ยังมีการนำรูปท้าวเวสสุวัณมาเป็นสัญลักษณ์ในหน่วยงานราชการเช่น ตราจังหวัดอุดรธานี และเครื่องหมายข้าราชการอัยการ **5) มีการสร้างรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณและวัตถุมงคลที่มีรูปท้าวเวสสุวรรณ**

RETRACTED

เป็นสัญลักษณ์ในหลากหลายรูปแบบเช่น รูปหล่อลอยองค์ ผ้ายันต์ เหรียญรูปเคารพ ตามแนวคิดของผู้สร้างซึ่งส่วนใหญ่เป็นไปตามความเชื่อและคติการนับถือท้าวเวสสุวรรณในฐานะโลกบาลประจำทิศเหนือผู้คุ้มครองรักษาให้พ้นจากภยันตรายทั้งปวง และผู้ประทานโชคลาภทรัพย์สมบัติ ตามคติการนับถือในฐานะเทพแห่งความมั่งคั่ง

สรุป

ผลจากการศึกษาเอกสารพบว่าบทบาทและความสำคัญของท้าวเวสสุวรรณในสังคมและวัฒนธรรมไทยที่มีปรากฏอยู่ในพระราชพิธี ประพเณีต่าง ๆ รวมถึงธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมานั้น พระราชพิธี และประเพณีบางอย่าง มิได้มีการปฏิบัติสืบทอดต่อมาถึงปัจจุบัน เช่น พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ พระราชพิธีอาพาธพินาศ และพระราชพิธีตัดไม้ข่มนาม อันอาจเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน ทั้งสภาพทางด้านเศรษฐกิจ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ส่งผลถึงแนวคิดความเชื่อ และคติการนับถือท้าวเวสสุวัณ รวมถึงการปฏิบัติอันเกิดมาจากความเชื่อ และคติการนับถือท้าวเวสสุวรรณ แต่ก็ยังมีการปฏิบัติอีกหลายอย่างที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่และความสำคัญของท้าวเวสสุวรรณ ที่ยังคงอยู่แม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนไปบ้างเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมปัจจุบัน ดังหลักฐานที่ปรากฏในสังคมและวัฒนธรรมตามภูมิภาคต่าง ๆ ของไทย คติการนับถือท้าวเวสสุวรรณมีปรากฏในสังคมและวัฒนธรรมไทยมาตั้งแต่สมัยก่อนราชอาณาจักรไทยจนถึงปัจจุบัน โดยพบหลักฐานที่มีสัญลักษณ์เป็นรูปท้าวเวสสุวรรณทำด้วยดินเผาหรือหินสลักในดินแดนวัฒนธรรมทวารวดีทั้งในภาคกลาง และภาคอีสานและบริเวณวัฒนธรรมศรีวิชัยในภาคใต้ รูปแบบของท้าวเวสสุวรรณที่พบนี้เป็นแบบท่านั่ง โดยในภาคอีสานแสดงถึงบทบาทของท้าวเวสสุวรรณในฐานะเทพผู้รักษาทิศ ส่วนในภาคกลางและภาคใต้แสดงถึงบทบาทของท้าวเวสสุวรรณในฐานะเทพแห่งความมั่งคั่ง รูปแบบของรูปเคารพและการปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกิดจากคติการนับถือท้าวเวสสุวรรณสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของท้าวเวสสุวรรณที่มีต่อวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมและวัฒนธรรมไทยในช่วงเวลานั้นๆ

เอกสารอ้างอิง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2534). **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลชุด 91 เล่ม.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

กรมศิลปากร. (2543). **มรดกไทย มรดกโลก.** กรุงเทพฯ: สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์แห่งชาติกรมศิลปากร.

กรมศิลปากร. (2555). **ไตรภูมิกถาฉบับถอดความ**. กรุงเทพฯ: บริษัท เอดิสัน เพรส โพรดักส์ จำกัด.

กรุณา กุศลาสัย และ เรืองอุไร กุศลาสัย. (2555). **มหาภารตะยุทธ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศยาม.

ณัชพล ศิริสวัสดิ์. (2555). “โลกบาลในวรรณคดีพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

RETRACTED

ปรมานุชิตชิโนรส, กรมพระ. (2552). **สมุดภาพปฐมสมโพธิกถา วรรณคดีพระพุทธศาสนาพากษ์ไทยคัมภีร์แสดงเรื่องราวของพระพุทธเจ้า**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภาศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา.

ประจักษ์ ประภาพิทยากร. (2529). **เทวนุกรมในวรรณคดี**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ผาสุข อินทราวุธ. (2543). **พุทธปฏิมาฝ่ายมหายาน**. กรุงเทพฯ: อักษรสมัย.

พระมหาประภาส แก้วสวรรค์. (2540). “ยักษ์ในพระไตรปิฎก”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศรีศักรวัลลิโภดม. (2525). **โบราณคดีในทศวรรษที่ผ่านมา.** พระนคร: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2543). **ลาวในเมืองไทย**. **เมืองศรีมโหสถ**. กรุงเทพฯ: บริษัทพิมเณศ พริ้นท์ติ้งเซ็นเตอร์ จำกัด.

RETRACTED

RETRACTED